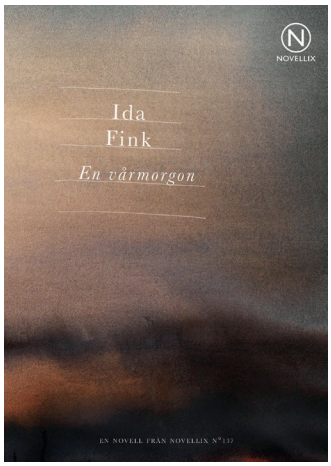

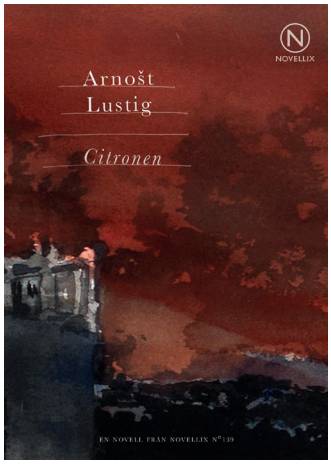

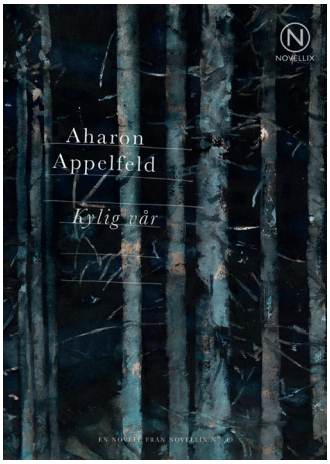

NOVELLER OM FÖRINTELSEN

– lärarhandledning till *En vårmorgon* av Ida Fink, *Den sista vägen* av Rachel Korn, *Citronen* av Arnošt Lustig och *Kylig vår* av Aharon Appelfeld.

LÄRAR-HANDLEDNING

I temapaketet ingår fyra noveller, skrivna av författare med personliga erfarenheter av Förintelsen. Novellens form kräver sin läsare – att läsa mellan raderna, associera och tänka bortom det skrivna. Förbered eleverna på detta, och berätta att novellen ofta börjar *in medias res* – mitt i handlingen. Vad som hänt tidigare kan man bara ana, och information om karaktärer och miljö är kortfattad. Eleven utmanas i sin föreställningsförmåga, och påverkas av egna inferenser. Novellen blir den litteratur som läsaren gör den till.

FÖRSLAG TILL PLANERING FÖR OMRÅDET:

Börja med att läsa igenom planeringen så att du vet hur ni ska disponera lektionstiden.

De olika novellerna kommer att läsas högt i mindre läsgrupper. För att kunna jämföra och dra paralleller behöver varje grupp läsa minst två. Denna planering utgår dock från att alla läser samtliga fyra noveller.

LEKTION 1

- Presentera temat Förintelsen i helklass och arbeta med inledning och förförståelse för läsningen.
- Dela in eleverna i läsgrupper, fyra personer per grupp. Dela ut elevmaterialets första blad i grupperna och gå igenom ramar för diskussion och högläsning.
- Låt grupperna diskutera ämnena under rubriken ”Diskussion” i lärarhandledningen. Sammanfatta sedan i helklass.

LEKTION 2

- Dela ut en novell med tillhörande arbetsblad till varje grupp.
- Grupperna påminner sig om diskussionen de hade under förra passet.
- Grupperna läser novellen högt.
- Låt grupperna formulera tankar kring texten med hjälp av berättarkurvan. Lyft en eller några reflektioner i helklass för att knyta ihop lektionen.

LEKTION 3

- Eleverna fortsätter på uppgifterna som kommer efter berättarkurvan (”Diskutera” och ”Reflektionsfrågor till texten”) på arbetsbladet, i sina läsgrupper.
- Efter diskussion i läsgrupper, övergå till uppgiften ”Uppdrag” i elevmaterialet. Det är du som avgör i vilka konstellationer som uppdragen ska genomföras, lämpligen enskilt eller i par.
- Avsluta lektionen genom att i helklass lyfta några tankar från gruppdiskussionerna för att knyta ihop sammanhanget och låta eleverna leda varandra vidare i tankarna.

LEKTION 4

- Slutför eventuella kvarblivna uppgifter och starta därefter läsning av nästa novell. Följ sedan planeringen från början.

Fördjupning och uppgifter kopplade till hela temat finns i slutet av lärarhandledningen. Det finns även extrauppgifter på sista bladet i elevmaterialet.

NOVELLIX SKOLA

INLEDNING OCH FÖRFÖRSTÅELSE FÖR TEMAT:

HELKLASS
Diskutera följande begrepp:

Förintelsen:
Vad lägger vi in i begreppet Förintelsen? Vad associerar eleverna till när de hör ordet förintelsen?
Under vilken tidsperiod utspelade sig Förintelsen och vilka var offren och förövarna i denna fasansfulla och mörka händelse i vår historia?
Diskutera vidare: Vad betyder ordet förintelse explicit? Ge exempel på hur ordet kan användas – sätt in det i meningar.
Vilka andra historiska händelser går att jämföra med det som vi kallar för Förintelsen?

Ögonvittnen:
De människor som överlevde Förintelsen och kan vittna om den ofattbara grymhet som utspelade sig under andra världskriget är på väg bort. Hur kommer det att påverka vår uppfattning om Förintelsen och det som hände då? Hur kommer det att påverka kommande generationers syn på, och förståelse för, det som faktiskt hände? På vilket sätt är ögonvittnen viktiga för historieskrivningen? Vad händer med minnet när tiden går?

Förnekelse:
Det finns människor som påstår att den förföljelse och utrotning som genomfördes under Förintelsen är fabricerad och påhittad. Hur kan en sådan världsbild slå rot? Hur kan vi motverka sådana strömningar i vårt samhälle?

KONSTEN ATT DISKUTERA:
Ta upp några förhållningsregler om hur man diskuterar – vänta på sin tur, att bygga vidare på andras tankar samt att hålla sig till ämnet. För att hjälpa eleverna att spinna vidare och möjliggöra en djupare diskussion kan du ge grupperna ”börjor” som de kan använda för att fortsätta på någon annans tråd, men också för att få skjuts i sina egna tankar:

Börjor:
- En anledning till att …
- Det som beskrivs är …
- Min åsikt är …
- Å ena sidan … å andra sidan...
- Skulle det inte kunna vara så att …
- Men om en tänker från ett annat perspektiv så …
- Jag tror kanske att …
- Vad hade hänt om …
- Ögonvittnen som källor är …
- Litteratur som vittnesmål är …
- Det är svårt att förstå hur …

ATT LÄSA HÖGT:
Inför högläsningen är det bra om ni gemensamt går igenom hur man läser högt; pauser, andning, tonläge etc.
Poängtera att alla läser olika. Det är viktigt att alla följer med i sin egen bok och visar respekt för den som läser.
Kanske finns det någon som absolut vill undvika att läsa högt. Hantera det på ett smidigt sätt och placera personen i en lämplig grupp.

DISKUSSION:
Dela in eleverna i grupper om fyra och låt dem diskutera tema och centrala begrepp mer ingående. Varje grupp kan skriva ner några meningar som stöd för minnet.

Teman
I dessa noveller lever orden från Förintelsens offer kvar. Genom litteraturen kan vi få en djupare förståelse för varje enskilt öde, men också se helheten. Berättandet kompletterar historieforskningen genom att knyta an till det mänskliga, universella och eviga. Det övergripande temat i dessa noveller är Förintelsen, men fundera också kring dessa underliggande teman:

Det skrivna ordet
”Jag skriver eftersom jag måste skriva – som tröst i denna tid av skräck. Till kommande generationer lämnar jag detta som ett spår.”
Detta citat finns med i förordet till de fyra novellerna. Vad betyder citatet och vilken roll spelar det skrivna ordet när det gäller att förmedla ett skeende, en historisk händelse?

Motstånd
Nazisterna skövlade och plundrade bibliotek och museer. De ville ta ifrån sina offer deras kultur, mänsklighet och identitet. De ville ta ifrån dem deras berättelser. I dessa noveller lever offrens ord kvar. På så sätt bildar temat ”motstånd” en röd tråd genom novellerna.

Överlevnad och mod
Att inte veta om man ska överleva morgondagen, att hitta styrka att våga hoppas på livet och framtiden. Vad händer med en människa som har sett och upplevt stor sorg och grymhet? Hur kan en människa hitta drivkraften till att orka leva i en värld där allt tas ifrån en, där varje stund är en kamp. Denna kamp är förstås inte unik för Förintelsen, utan pågår på många håll än idag.

Centrala begrepp
- hopp
- utsatthet
- mod
- desperation
- människovärde
- ondska
- offer
- förövare

BERÄTTARKURVA:
Presentera berättarkurvan och hur man arbetar med den. Visa hur en berättelse ofta är uppbyggd med inledning, upptrappning, vändpunkt och avslutning. Utgå gärna från en berättelse eleverna känner till för att beskriva de olika faserna med exempel.

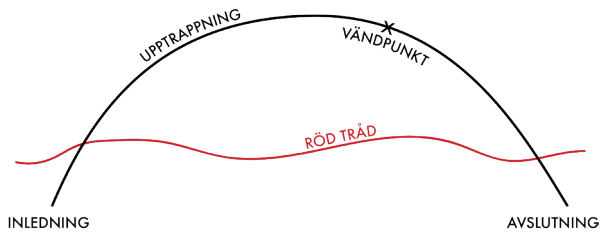

SAMMANFATTA I HELKLASS:
Knyt ihop diskussionen gemensamt och låt varje grupp komma till tals innan de läser novellerna i grupper.

AVSLUTA TEMAT:

Fördjupning
Låt eleverna ta del av vittnesmål från Förintelsen på webbplatsen www.eternalechoes.org/se som är resultatet av ett EU-projekt som vill lyfta överlevares vittnesmål.

I projektet knyts personliga skildringar samman av vardagliga händelser under krigsåren, som lyfter att överlevare är mer än sina öden. Man får ta del av hur livet kunde se ut före kriget, och före förföljelserna. Vittnesmålen handlar också om drivkraften att berätta, för att kanske kunna förhindra att historien upprepar sig. Denna drivkraft har i många fall gett mening till livet – till varför man blev utvald att överleva.

Låt eleverna lyssna på en eller flera berättelser.

DISKUTERA:
- Vilka likheter finns mellan dessa vittnesmål och skildringarna i novellerna?
- På vilket sätt skiljer sig en berättelse i litterär form och en berättelse byggd kring minnen?
- Vad tar eleverna med sig från de här berättelserna?

UPPGIFT:
Låt eleverna skriva mikronoveller utifrån någon av berättelserna – fånga essensen i ett fåtal ord.

Exempel
Skolan stängd.
Böckerna brända.
Rälsen leder in i evigheten.

Sprang så det sved i halsen, måste berätta – måste varna.
Dörren öppen – bord och stolar välta.
Tomhet.
Hemmet lämnat i hast.
De är borta.

Ida Fink

Rachel Korn

Arnošt Lustig

Aharon Appelfeld